

Hanco Jürgens, ***Na de val. Nederland na 1989*** (Nijmegen: Vantilt, 2014, 207 pp., ISBN 978 94 6004 193 8).

Het boek van Hanco Jürgens, historicus en wetenschappelijk medewerker aan het Duitsland Instituut Amsterdam (DIA), is om twee redenen verrassend en onorthodox. Ten eerste wordt in de Nederlandse *Zeitgeschichte* een cesuur geplaatst die eigenlijk bij de geschiedenis van de Duitse en Europese hereniging met het einde van het communisme lijkt te horen. Het is gebruikelijk om voor 1989 hoogstens de Nederlandse vrees voor een herenigd Duitsland en de ontstemming tussen Lubbers en Kohl breed uit te meten. De titel maakt dus nieuwsgierig, ook al omdat op de omslag een iconische foto van de val van de Berlijnse muur prijkt. Ten tweede zijn syntheses van de afgelopen kwarteeuw een genre dat historici meestal mijden. Het laatste voorbeeld is nu bijna een kwarteeuw oud: in 1992 schreef Hans Righart *Het eind van Nederland?* over het ontzuilde Nederland sinds de jaren zeventig met het einde van de dominante identiteiten en ideologieën. Eenzelfde verlies aan oriëntatie en politieke cultuur is ook Jürgens' *Leitmotiv*.

De eerste twee hoofdstukken zijn wat dat betreft niet de sterkste. Onder de titel 'De dunne huid van Nederland' moet duidelijk worden dat het een illusie is te menen dat de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen achter de dijken nauwelijks beïnvloed zijn door de historische veranderingen bij onze burens en in Europa. Jürgens identificeert drie interessante, maar niet al te verrassende thema's: de crisis van de democratie, het einde van de volkspartijen en Nederland in Europa. De impact van de val van de muur en het einde van de Koude Oorlog wordt vervolgens naar mijn smaak té impressionistisch uiteengezet. De lezer wordt verwezen naar een Global Connectedness Index, naar Pim Fortuyn, de internet-revolutie en de toenemende Angelsaksische hegemonie in de internationale wetenschap. Ook in het volgende hoofdstuk hinkt de auteur nog op twee gedachten – het verloop van de Duitse eenwording wordt kort geschetst, maar ook de reacties in de Nederlandse politiek en media komen aan bod. Een aardig accent dat de auteur daarbij zet, is de wederzijdse sympathie tussen de burgerrechtenbeweging, de latere Ossies en Nederland vanuit de kerken, de vredesbeweging en niet in de laatste plaats een gedeeld wantrouwen tegen de Helmut Kohls en Karl-Heinz Rummenigges.

De zes daarop volgende hoofdstukken als de hoofdmoot van het boek demonstreren de essayistische bedoelingen van de auteur. De drie geïdentificeerde thema's vormen uiteindelijk wel de rode draad van het boek, maar zijn niet het

ordenende principe van de hoofdstukken. Voor de geïnteresseerde lezer is er een terugblik op de bekende vroegste duidingen van 1989 als historische cesuur door auteurs als Eric Hobsbawm, Tony Judt, Samuel Huntington en Francis Fukuyama voor de coulissen van de grote gebeurtenissen na ‘het einde van de geschiedenis’ – van 9/11 tot IS, van vorming van de GOS tot MH17: meer up-to-date kan een historische studie niet zijn. Het verhaal van de ontwikkelingen in Nederland in 1989 ademt vergeleken met de wereldpolitiek, bedoeld of onbedoeld, een onmiskenbare spruitjeslucht: het reiskostenforfait, de Drie van Breda en commerciële televisie waren de grootste twistappels van politiek en publiek in de polder in die jaren.

Voor veel lezers zal dit boek een aha-erlebnis zijn. Niet alleen de grote namen en historische gebeurtenissen passeren de revue, maar ook talrijke half-vergeten momenten en media-events, minder bekende Nederlanders: Thijs Wöltgens, het Srebrenica-rapport, Jaap de Hoop Scheffer, Paul Scheffer, het EU-referendum en Ina Brouwer. Ingebed worden deze personen en gebeurtenissen in de grotere concepten van de tijdsgenoten én historici die tegelijk kritisch tegen het licht worden gehouden: verzuiling, poldermodel, diplomademocratie en generatieconflicten.

Het goede ritme van het verhaal verraadt de ervaren schrijver. Na het laatste hoofdstuk rijst desondanks de vraag welke doelgroep de auteur voor ogen heeft. De insteek en uitwerking suggereren dat het om de generatie Nederlanders gaat die 1989 bewust heeft meegemaakt en die, nu deze cesuur definitief geschiedenis is geworden, op zoek is naar meer duiding en ordening van deze caleidoscoop aan gebeurtenissen en daarbij conceptuele diepgang niet schuwt. Dit vereist een zekere lichtvoetigheid en associatieve benadering. De auteur houdt deze balans consequent vol, laat zich slechts enkele keren op een historiografisch zijspoor lokken dat hier niet bij past. Het boek verbindt de gebeurtenissen en achterliggende trends zonder haperingen en in een vlot leesbaar betoog op een zinvolle en afwisselende manier. De keerzijde voor deze insteek is hoogstens dat het verhaal – anders dan bijvoorbeeld bij de eerder genoemde Righart – geen *Gesamtkunstwerk*, geen in zich gesloten interpretatie vormt. Maar misschien past dat juist bij het einde van de geschiedenis en bij een periode die vooral daardoor gedefinieerd wordt als *na* de val van de muur. Terwijl *Het einde van Nederland?* de lezer de mogelijkheid bood om te extrapoleren voor de nabije toekomst, heeft Hanco Jürgens, wellicht namens het Duitsland Instituut, voor Nederland vooral het advies om het nieuwe economische gewicht en politieke leiderschap van Berlijn te onderkennen en meer te waarderen. De muur tussen Oost- en West-Berlijn is dan wel verdwijnen, lijkt hij te willen zeggen, maar die tussen Enschede en Gronau?

Wim van Meurs, Radboud Universiteit Nijmegen